

**Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach**

Katowice, dnia 3 listopada 2011 r.

**Prezes Zarządu
Kompanii Węglowej SA
w Katowicach**

LKA-4101-08-13/2011 P/11/132

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, zwanej dalej „ustawą o NIK”, Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach przeprowadziła kontrolę w Kompanii Węglowej SA w Katowicach² Oddziale KWK „Marcel” w Radlinie³, w zakresie *Usuwanie przez przedsiębiorstwa górnicze szkód wywołanych ruchem zakładu górniczego w latach 2008-2011 (I kwartał)*.

W związku z kontrolą, której wyniki przedstawione zostały w protokole kontroli, podpisanym w dniu 30 września 2011 r., Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 60 ustawy o NIK, przekazuje Zarządowi niniejsze wystąpienie pokontrolne.

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność Spółki w zakresie spraw objętych kontrolą, mimo stwierdzonej nieprawidłowości.

Powyższą ocenę uzasadniają następujące oceny cząstkowe i ustalenia kontroli:

1. NIK ocenia pozytywnie przedsięwzięcia organizacyjno–prawne Zarządu i kierownictwa Kopalni w celu realizacji obowiązków i uprawnień Kopalni, wynikających z ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. *Prawo geologiczne i górnicze*⁴, w zakresie występowania szkód górniczych.

1.1. W Kopalni w okresie objętym kontrolą obowiązywały wprowadzone przez Zarząd Spółki w formie pisemnej i aktualizowane zasady regulujące tryb postępowania przy usuwaniu

¹ Dz. U. z 2007 r. Nr 231, poz. 1701, ze zm.

² Zwanej dalej „Spółką”.

³ Zwanym dalej „Kopalnią”.

⁴ Dz. U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947, ze zm. zwana dalej „ustawą Pgg”.

szkód wyrządzonych ruchem zakładu górniczego. Dyrektor Techniczny Kopalni, zarządzeniami wewnętrznymi, ustalił m.in.: składniki cenotwórcze dla robót remontowych i zasady zawierania umów wykonawczych w zakresie naprawy szkód górniczych oraz powołał komisję opiniującą wypłaty jednorazowego odszkodowania z tytułu szkód górniczych. Ustalone procedury przyczyniały się do eliminowania jednoosobowych rozstrzygnięć opartych na zasadzie uznaniowości oraz na swobodnej ocenie wniosku.

1.2. Spółka i Kopalnia zapewniły stały dostęp poszkodowanym przez szkody górnicze do informacji o sposobie załatwiania spraw związanych z usuwaniem szkód, poprzez m.in.: stronę internetową Spółki, rozpowszechnianie wśród lokalnych społeczności materiałów informacyjnych, w tym o działalności zakładu górniczego, za pośrednictwem lokalnych mediów oraz dyżury pracowników Kopalni w jednostkach samorządowych.

1.3. Przedstawiciele Spółki i Kopalni brali udział w cyklicznych (rocznych, kwartalnych) spotkaniach zespołów i komisji⁵ z udziałem przedstawicieli Okręgowego Urzędu Górniczego w Rybniku i władz samorządowych. Przedmiotem posiedzeń były m.in.: realizacja warunków opiniowania planów ruchu Kopalni, wpływ bieżącej i prognozowanej działalności górniczej na powierzchnię obszaru górniczego Kopalni, analiza wyników obserwacji wpływów dokonanej eksploatacji górniczej, działalność odszkodowawcza Kopalni z tytułu usuwania szkód górniczych, działania profilaktyczne w zakresie zapobiegania skutkom eksploatacji górniczej.

1.4. Kopalnia posiadała koncesje na wydobywanie węgla kamiennego i metanu ze złoża węgla kamiennego KWK „Marcel”, ze wskazaniem w niej m.in.: obszaru górniczego, miejscowości, na terenie których położone były złoża, oraz wymagań w zakresie bezpieczeństwa powszechnego i ochrony środowiska⁶. Złoże eksploatowano na podstawie *Projektu zagospodarowania złoża na lata 2008-2019 (Pzz)*, zmienionego dodatkami nr 4 i 5⁷, w którym określono zagadnienia dotyczące m.in. wpływów eksploatacji górniczej

⁵ Między innymi: (1) Komisja Koordynacyjna dla Eksploatacji Górniczej w Polu Marklowice odbywające się z udziałem przedstawicieli: Centrum Wydobywczego Południe, KWK „Marcel”, KWK „Jankowice”, Okręgowego Urzędu Górniczego w Rybniku, Urzędu Gminy Marklowice. (2) Zespół Koordynacyjny w sprawie złagodzenia skutków eksploatacji górniczej na terenie Rybnika (Miasto Rybnik, KWK „Jankowice”, KWK „Chwałowice”, KWK „Marcel”, KWK Rydułtowy-Anna), (3) Zespół Porozumiewawczy dla koordynacji eksploatacji pod terenami miast: Pszów, Radlin, Rybnik, Rydułtowy, Wodzisław Śląski oraz Gminy Gaszowice, prowadzonej przez KWK „Marcel” i KWK Rydułtowy. (4) Zespół Roboczy ds. Eksploatacji w Polu Marklowice.

⁶ Koncesjonariusz był zobowiązany m. in. do: ponoszenia kosztów prac związanych z rekultywacją, usuwaniem szkód górniczych, składowaniem odpadów, zapobieganiem szkodliwemu oddziaływaniu eksploatacji na środowisko i usuwaniem jej ewentualnych skutków, wydobywania kopalin w sposób zgodny z wymaganiami ochrony środowiska określonymi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz nie naruszający określonego tym planem przeznaczenia terenów.

⁷ Dodatek nr 5 do Pzz zmieniał dodatek nr 4 do Pzz obejmujący kompleksowe zagospodarowanie złoża „Marcel” na lata 2006-2019 (ze stanem zasobów na 31.12.2005 r.).

na powierzchnię, przewidywaną profilaktykę górniczą i budowlaną oraz obiektów powierzchniowych wymagających ochrony.

- 1.5. Kierownictwo Kopalni współpracowało z organami wykonawczymi gminy Marklowice, na terenie której prowadzi eksploatację, w zakresie współudziału w tworzeniu *mpzp* dla terenów górniczych oraz zapewnienia tym samym integracji działań podejmowanych w granicach terenów górniczych. Kopalnia wносиła uwagi do opracowanych przez Urząd Gminy Marklowice projektów *mpzp* oraz weryfikowała ich treści na etapie ich opracowania w zakresie zgodności z przekazanymi przez Kopalnię materiałami. Celem tych uwag i opinii było uwzględnienie projektowanych zamierzeń eksploatacyjnych Kopalni i zagrożeń dla zamierzonego zagospodarowania terenu.
- 1.6. Kopalnia spełniła wymóg przeprowadzenia inwentaryzacji określającej odporność statyczną i dynamiczną obiektów kubaturowych i liniowych na powierzchni, w zasięgu wpływów prowadzonej i projektowanej eksploatacji górniczej. Podstawą sporządzenia powyższej inwentaryzacji były ekspertyzy wykonane na zlecenie Kopalni przez wyspecjalizowane jednostki w zakresie zagospodarowania powierzchni terenów górniczych w granicach zasięgu wpływów projektowanej eksploatacji.
- 1.7. W planach ruchu, obowiązujących w okresie objętym kontrolą, zamieszczano m.in. informację o podejmowanych działaniach w zakresie zapobiegania i ograniczania szkód górniczych, w tym m.in. w zakresie profilaktyki górniczej i budowlanej. W planach ruchu nie projektowano eksploatacji w filarach ochronnych, zarówno w części macierzystej, jak i markłowickiej obszaru górniczego KWK „Marcel”.
- 1.8. W ramach prowadzonej działalności profilaktycznej w Kopalni m.in. przeprowadzono analizy odporności obiektów budowlanych, usytuowanych w granicach wpływów działalności górniczej, w tym obserwacje obiektów kubaturowych budynków odszkodowanych i nadal użytkowanych oraz wybranych obiektów użyteczności publicznej. Działania profilaktyczne prowadzono uwzględniając m.in. analizę zawartą w *„Programie ochrony obiektów kubaturowych oraz infrastruktury technicznej o odporności mniejszej od prognozowanych deformacji terenu dla eksploatacji projektowanej w okresie lat 2007-2012 w kopalniach „Marcel” i „Jankowice” w Polu Marklowice”*⁸. Na każdy okres objęty planem ruchu opracowano *Projekty obserwacji*

⁸ Opracowanie sporządzone przez Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa czerwcem 2006 r. (rzeczoznawca prowadzący – prof. dr hab. Inż. J. Kwiatek), powstało w nawiązaniu do wniosków i zaleceń formułowanych na posiedzeniach organów nadzorujących eksploatację górniczą w Polu Marklowice, tj.: Komisji ds. Ochrony Powierzchni przy WUG w

budowlanych oraz Szczegółowe plany prac profilaktyczno-zabezpieczających dla obiektów o odporności mniejszej od prognozowanych wpływów eksploatacji górniczej oraz wychylonych powyżej 20 mm/m dla bezpiecznego przeniesienia wpływów projektowanej eksploatacji górniczej przez poszczególne obiekty kubaturowe. W przypadku Projektu obserwacji budowlanych na lata 2007-2009, zaplanowano obserwacje 426 obiektów (w tym 180 budynków mieszkalnych), a udokumentowano przeprowadzenie obserwacji 252 obiektów (w tym 106 mieszkalnych). Z kolei wg Projektu obserwacji budowlanych na lata 2010-2012 zaplanowano do obserwacji 473 obiekty (w tym 209 budynków mieszkalnych), a udokumentowano przeprowadzenie obserwacji 325 obiektów (w tym 146 mieszkalnych). Wyjaśniając przyczyny tego stanu rzeczy, Kierownik Działu Mierniczo-Geologicznego stwierdził, że część z budynków nie była poddana obserwacji z uwagi na nierozpoczęcie eksploatacji, a dla części nie założono kart obserwacyjnych lecz wizji tych obiektów dokonywano przy okazji oględzin innych obiektów zlokalizowanych w pobliżu. Ponadto, fakt nieodnotowywania informacji o stanie technicznym budynków w części kart tłumaczył nadmiarem obowiązków związanych z realizacją bieżących zadań. Dodatkowo, w ramach działań profilaktycznych, w celu ograniczenia wpływów eksploatacji górniczej na obiekty kubaturowe, Kopalnia dla nowobudowanych obiektów, w okresie objętym kontrolą, finansowała koszty zabezpieczeń na wpływy projektowanej eksploatacji, wydając na ten cel 1 049,5 tys. zł.

2. NIK ocenia pozytywnie wywiązywanie się Kopalni z warunków określonych przez Wójta Gminy Marklowice w opiniowanych przez niego planach ruchu na lata 2007–2009 i 2010–2012 oraz w dodatkach do ich części szczegółowych.

Wójt Gminy wydał opinie w formie postanowień dla wszystkich przedstawionych do zaopiniowania planów ruchu, jak i dodatków do tych planów. Wszystkie te opinie były pozytywne, przy czym część z nich zawierała warunki i zastrzeżenia. Warunki pozytywnego zaopiniowania planów ruchu, w okresie objętym kontrolą, zamieszczano w części szczegółowej tych planów i dodatków do nich. W planach przedstawiano również sposób spełnienia tych warunków, uwzględniając stan aktualny na dzień sporządzania kolejnych dodatków do planów. Warunki zawarte w opiniach realizowano w trakcie obowiązywania planów ruchu, co stwierdzono na przykładzie badania realizacji warunków i zastrzeżeń zawartych w wybranych opiniach do planu ruchu na lata 2010-2012.

3. NIK ocenia pozytywnie działania Kopalni w celu rzetelnego ustalenia rzeczywistych skutków wynikłych z prowadzonej działalności i podejmowanych na ich podstawie decyzji o ewentualnym przyznaniu odszkodowania.

3.1. W Kopalni w latach 2008-2010 zarejestrowano łącznie 2 059 wniosków o naprawę szkód wywołanych ruchem zakładu górniczego, z których 1 549 uznano za zasadne. W okresie tym zawarto 1 484 ugody⁹ na naprawę szkód w sektorze prywatnym oraz 105 ugód w sektorze publicznym (samorządowym i państwowym).

Kopalnia w okresie tym na naprawę szkód górniczych wydała 44 062,8 tys. zł, w tym 10 568,4 tys. zł z tytułu wypłaconych odszkodowań za budynki mieszkalne, na podstawie art. 95 Pgg.

3.2. Celem ustalenia skutków prowadzonej eksploatacji górniczej Kopalnia prowadziła obserwacje geodezyjne na podstawie opracowanego w październiku 2007 roku *Projektu obserwacji geodezyjnych deformacji powierzchni prowadzonych w rejonie aktualnej i projektowanej eksploatacji górniczej*, w zakresie i z częstotliwością w nim określoną (2 razy w roku). Na podstawie badania 20 losowo wybranych wniosków o naprawę szkód górniczych stwierdzono, że zarówno wnioski o przywrócenie stanu poprzedniego (10), jak i o wypłatę odszkodowania w trybie art. 95 ust. 1 Pgg (10) rozpatrzono zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie procedurami wewnętrznymi. NIK zwraca uwagę, że w 9 wnioskach o wypłatę odszkodowania w trybie art. 95 ust. 1 Pgg Kopalnia w analizach techniczno-ekonomicznych do kosztów remontów bieżących doliczała hipotetyczne koszty przyszłych remontów. Wprawdzie działania te były zgodne z zapisami zawartymi w § 2 pkt 4 ppkt 6 „Zasad sporządzania analiz techniczno – ekonomicznych napraw szkód wyrządzonych ruchem zakładu górniczego w obiektach budowlanych”¹⁰, to jednak - zdaniem NIK - zapisy ww. zarządzenia stały w sprzeczności z dyspozycją zawartą w art. 95 ust. 1 Pgg, zgodnie z którym wypłata odszkodowania możliwa jest m.in. w przypadku gdy koszty przywrócenia stanu poprzedniego rażąco przekraczają wielkość poniesionej szkody. Przepis ten nie wspomina o ewentualnych przyszłych kosztach remontów. W wyniku badania wybranych losowo wniosków stwierdzono, że wszystkie postępowania o naprawę szkód poprzedziły wnioski właściciela obiektu, które zarejestrowano w ewidencji wniosków. Dokumentację realizacji wniosków

⁹ Niezależnie od daty wpływu wniosku o naprawienie szkody.

¹⁰ Załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr ZP/9/2008 Prezesa Zarządu Kompanii Węglowej SA z dnia 21 lutego 2008 r. w sprawie zmiany Zarządzenia Nr ZP/39/2004 Prezesa Zarządu KW SA z dnia 7 września 2004 r. w sprawie wykonania niektórych postanowień „Instrukcji w sprawie trybu i zasad postępowania przy usuwaniu szkód wyrządzonych ruchem zakładu górniczego.

zawierały opinię górnico-geologiczną w zakresie wpływów eksploatacji górniczej, a dla oceny wniosków powoływano specjalną komisję, która dokonywała ustalenia zakresu szkody i proponowała sposób jej naprawienia. Z oględzin sporządzano protokoły, które wraz z opinią górnico-geodezyjną stanowiły podstawę do podjęcia przez komisję decyzji o wdrożeniu do realizacji zadania naprawczego oraz zawarcia ugody z poszkodowanym. We wszystkich przypadkach dotyczących wypłaty odszkodowań opracowano analizy techniczno-ekonomiczne, a ich zlecenie następowało w oparciu o regulamin postępowania przetargowego, obowiązujący w KW SA. Zarówno postępowania o naprawę szkody, poprzez przywrócenie stanu pierwotnego, jak i o wypłatę jednorazowego odszkodowania dokumentowano zgodnie z zasadami przebiegu procesu decyzyjnego, obowiązującymi w KW SA.

3.3. NIK zwraca uwagę na występujący na terenach górniczych Kopalni oraz pozostałych oddziałów Spółki problem związany z budynkami mieszkalnymi, za które wypłacono odszkodowanie w trybie art. 95 ust. 1 *Pgg*, a w dalszym ciągu zamieszkiwanych. W zasięgu planowanej przez Kopalnię eksploatacji górniczej na lata 2010-2012 znajduje się 58 budynków mieszkalnych, za które Kopalnia wypłaciła już odszkodowanie, a które są nadal nierozebrane. Spółka w ugodach wprowadzała zapis, że obiekty odszkodowane należy rozebrać, podając termin tej rozbiórki, jednak - jak wynika z wyjaśnień Zarządu - nie posiadała instrumentów prawnych pozwalających na jego wyegzekwowanie. Spółka od 2007 r., przy zawieraniu ugód o odszkodowanie, sporządza w formie aktu notarialnego „*Oświadczenia o poddaniu się rygorowi egzekucji*” w przypadku nierozebrania obiektu. Jak ustalono w trakcie kontroli, we wszystkich przypadkach, gdy termin rozbiórki wynikający z zawartej ugody minął, a sporządzono ww. oświadczenie o poddaniu się rygorowi egzekucji, budynki rozebrano. W związku z tym, z dniem 7 września 2011 r.¹¹ we wszystkich oddziałach Spółki wprowadzono powyższe rozwiązanie, że w zamian za wypłatę jednorazowego odszkodowania za obiekty budowlane poszkodowany zobowiązuje się do rozbiórki obiektu w określonym czasie, pod sankcją egzekucji przez przedsiębiorcę zapłaty określonej kary umownej w razie niedotrzymania zobowiązania.

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

- ***Prowadzenie ewidencji obserwacji budowlanych dla wszystkich obiektów zgodnie z Projektem obserwacji budowlanych.***

¹¹ Z dniem 7 września 2011 r. w KW SA obowiązuje zmieniona „*Instrukcji w sprawie zasad i trybu postępowania przy usuwaniu i zapobieganiu szkodom wyrządzonym ruchem zakładu górniczego*”.

Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach, na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, oczekuje przedstawienia przez Zarząd Spółki, w terminie 15 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosku bądź o działaniach podjętych w celu realizacji wniosku lub przyczyn niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie 7 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, przysługuje Zarządowi prawo zgłoszenia na piśmie do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen, uwag i wniosku, zawartych w tym wystąpieniu.

W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym wyżej mowa, liczy się od dnia otrzymania ostatecznej uchwały właściwej komisji NIK.